

მარიკა თელორაძე

მეგრულის საკითხი ბაგეთ "დროების" უზრცლებად

მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში რუსეთმა მიზნად დაისახა, საქართველოს ტერიტორიის ნაწილებად დაშლასთან ერთად, ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური დანაწევრება, ამიტომ იერიში ქართველთა ენობრივ ერთიანობაზე მიიტანა. ყურადღება განსაკუთრებით გადატანილ იქნა მისთვის სტრატეგიულ სამეგრელოსა და სვანეთზე. მე-19 საუკუნის 80-იანი წლებიდან სამეგრელოს საკითხი აქტუალური გახდა. ცარიზმის მოხელეების მიზანი იყო:

1. მეგრელების გაუცხოება დანარჩენი ქართველებისაგან;
2. მეგრული მეტყველების ენად გამოცხადება;
3. შესაბამისად, სამეგრელოს სკოლებიდან ქართული ენის გამოდევნა და მისი ჩანაცვლება მეგრული დიალექტით.

აღნიშნულ საკითხებს გამორჩეულ ყურადღებას უთმობდა იმდროინდელი ქართული პრესა: "ცისკარი", "საქართველოს მოამბე", "ივერია", "დროება", "კვალი", "მოამბე", "კავკაზი", "ცნობის ფურცელი", "ამირანი", "ისარი", "სახალხო ფურცელი", "სახალხო საქმე", "საქართველო", "სინათლე", "განათლება", "კლდე", "ერთობა" და სხვ. ამჯერად გაზეთ "დროებაში" მეგრულის შესახებ გაჩაღებულ დისკუსიას შევხებით.

ქართული პოლიტიკური და ლიტერატურული გაზეთი "დროება" დაარსდა 1866 წლის 4 მარტს თბილისში. ის იყო პირველი ქართულენოვანი გაზეთი. 1866-1874 წლებში გამოდიოდა კვირაში სამჯერ, 1877 წლიდან - ყოველდღიურად. სულ გამოცემულია 2880 ნომერი. გაზეთმა უდიდესი როლი ითამაშა საზოგადოებრივი აზროვნების განვითარებასა და ქართველი ხალხის ინტელექტუალურ აღმავლობაში. იგი აშუქებდა XIX საუკუნის II ნახევარში ქართველი ხალხის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში არსებულ სხვადასხვა პრობლემას.

გაზეთში თანამშრომლობდნენ გამოჩენილი ქართველი მწერლები და საზოგადო მოღვაწეები: ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, გიორგი წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი, ნიკო ნიკოლაძე, სერგეი მესხი, პეტრე მელიქიშვილი, პეტრე უმიკაშვილი, ივანე მაჩაბელი, კირილე ლორთქიფანიძე, ალექსანდრე ყაზბეგი და სხვა. სხვადასხვა დროს გაზეთის რედაქტორები იყვნენ: გ. წერეთელი (1866-1869), ს. მესხი (1874-1883), კირილე ლორთქიფანიძე (1873-1874), ილია ჭავჭავაძე და სერგეი მესხი (1880-1882), ივანე მაჩაბელი (1883-1885). **გამომცემლები:** სტეფანე მელიქიშვილი (1866-1882), გიორგი ქართველიშვილი (1883 წლიდან).

გაზეთ "დროების" რედაქტორ-გამომცემლები ფართოდ აშუქებდნენ შინაური და საგარეო პოლიტიკის მწვავე საკითხებს. მთავრობა უკიდურესი ეჭვითა და უნდობლობით ეკიდებოდა გაზეთს, მკითხველი კი მოითხოვდა არა მიკიბულ-მოკიბულ, ქარაგმულ სიტყვას, არამედ პირდაპირ, მამხილებელ და მომწოდებლურ გამოსვლებს. ცენზურა ავალებდა რედაქციას, მხოლოდ ნებდართული წყაროებით ესარგებლა, ამიტომ ხშირად საყვედურობდა, რომ

რედაქცია არა მარტო ნებადართული წყაროებით, არამედ საკუთარ აზრებსაც ბეჭდავდა. მაგალითად, გ. წერეთელი ატყობინებს კ. ლორთქიფანიძეს: “ძალიან გეხვეწები წერილებში აზრები დაფარო ისე, რომ ბეც ყაიზმათოვის თვალს არ შეეჩხოს, თორემ შექველად ამოშლის და სტატიას ძალა დაეკარგება” (ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიიდან, ტ. 5, 1987, გვ. 101).

მიუხედავად ცენზურის სიმკაცრისა, ქართული ენისა და კულტურის ქომაგები მაინც აგებინებდნენ ქვეყანას იმ უსამართლობას, რასაც ადგილი ჰქონდა მაშინ ქართული ენის მიმართ და მთავრობას მტკიცედ უყენებდნენ მოთხოვნებს მშობლიური ენისა და კულტურის დასაცავად. ერთ-ერთ ასეთ მნიშვნელოვან პროტესტს წარმოადგენს 1880 წლის “დროებაში” (№254) სერგეი მესხის მიერ გამოქვეყნებული “ღია წერილი იანოვსკისადმი”, სადაც ავტორი ვრცლად აღნიშნავს, თუ რა დიდი იმედი ჰქონდა ქართველ მოწინავე ინტელიგენციას იანოვსკისა, რომ ის მოუდგომელი და სამართლიანი იქნებოდა, მაგრამ სინამდვილეში ქართული ენის მტერი გახდა და იგი სავსებით განდევნა სკოლებიდან. გარდა ამისა, ქართველებს რუსული ენისადმი წინააღმდეგობა დასწამა.

რადიკალური მიმართულებისა და საცენზურო წესდების დარღვევის გამო, ადგილობრივი ხელისუფლების განკარგულებით “დროება” **დაიხურა 1885 წლის 16 სექტემბერს**. მისი რედაქტორი ამ დროს იყო **ივანე მაჩაბელი**, რომელიც არ ეპუებოდა ცენზორთა გადაწყვეტილებებს.

მეგრულის, როგორც “ენის”, შესახებ საუბარი იწყება “დროების” 1878 წლის №3 ნომერში, რომელშიც მოცემულია ინფორმაცია ალ. ცაგარელის მიერ მეგრული “ენის” გრამატიკისა და ლექსიკონის შექმნაზე. დროების რედაქტორები გვამცნობენ, რომ ალ. ცაგარელს ფართო საზოგადოებაში უთქვამს რამდენიმე სიტყვა **მეგრული “ენის”** შესახებ. თვითონვე წასულა სამეგრელოში, ჩაუწერია ზღაპრები, ანდაზები, გამოცანები იმ მიზნით, რომ მეგრული გამოეცხადებინა ცალკე ენად: **“კავკასიაში 20-ზე მეტი მოლაპარაკე ხალხი ცხოვრობს, ამ ოც ენაში მეცნიერებს მხოლოდ რვა ენა გამოუკვლევიათ, მათ შორის აფხაზური და ზოგიერთი ენები დაღესტნის ლეკებისა. მეგრული ენა კი თითქმის სრულიად არ არის გამოკვლეული”**.

მოგზაურობის დროს ბატონ ცაგარელს მოუგროვებია მეგრული სიმღერები, შაირები, ზღაპრები და გამოუტანია დასკვნა “მეგრული ენა ყურთასმენისათვის ისეთი საამო გასაგონი არისო, როგორც იტალიურიო; ეს ენა დაახლოებულია ქართულს ენაზედაო; მაგრამ ქართულს ენაზედ უფრო ახლოს ის ლაზების ენას გავესო” (გაზ. “დროება”, 1878, № 3: 2).

ამავე გაზეთის 1884 წლის №201-ში დაბეჭდილია კიდევ ერთი ქრონიკა, რომელიც ამტკიცებს ალ. ცაგარელის მიერ მეგრული “ენის” სახელმძღვანელოს შექმნას: **“დაბა ხონიდან გვატყობინებენ შემდეგ ამბავს: აქაურ სამასწავლებლო სემინარიაში სწავლობს ერთი მეგრელი ახალგაზრდა, რომელიც ამტკიცებს რომ მეგრული ენა დამოუკიდებელია და ქართულზე ძველი ენა არისო. ამის გამო**

მეგრულ ენას უბირატესობა უნდა ჰქონდეს, ვიდრე ქართულსაო
(გაზ. "დროება", 1884, №201 : 1).

"დროების" რედაქციას დაუფერებლად მიაჩნია ეს ფაქტი, ამიტომ 1885 წლის №49 ნომერში გამოაქვეყნეს საპასუხო წერილი სათაურით **"მეგრელებისთვის ძალად "მზრუნველი"**. რედაქტორი გაკვირვებულია ბ-ნი რადეს მეცნიერული დასკვნით, რომელსაც ერთ-ერთ "ნემეცურ" ყურნალში გამოუქვეყნებია, ხევსურები სხვა ხალხია და ქართველები სხვაა და ამ ორ ხალხს ერთმანეთთან საერთო არაფერი აქვთო. თუმცა მის ამ შეცდომას იმით ამართლებს, რომ რადე, უცხო ქვეყნელი მხოლოდ ზოგადად იცნობს ჩვენს ხალხს. გასაკვირი ის უფროა, რომ ჩვენივე ქვეყნის შვილი, იგულისხმება ალ. ცაგარელი, "თავის უმეცრობით დოქტორობის დიპლომს სწირავს ჩვენი ხალხის სხვადასხვა ნაწილების ერთობას". მართალია, "დროების" რედაქტორი თავის თავს ლინგვისტად არ გვისახავს, მაგრამ უბრალო ფაქტებით ასკვნის: "მეგრული ენა ყოველთვის შეადგენდა და შეადგენს საფეხურს ქართულის ენის შესწავლისათვის, მეგრელები ორსა და სამს თვეზედ სწავლობენ ჩინებულს ქართულს და ეს ყოვლად შეუძლებელი იქნებოდა ამ ორ ენას შორის რომ სრული "მამულიშვილური" კავშირი არ არსებობდეს.... **ქართული ენა ყოველთვის შეადგენდა და შეადგენს მეგრელებისთვის სანატრელ შესათვისებელ საგანს და ყოველ მეგრელს თავი მოაქვს, როცა ქართული კარგად ესმის, ეს უკანასკნელი მეგრელებისთვის სადარბაზო ენაა; იგი იხმარებოდა და იხმარება სამეგრელოში ერთმანეთს შორის მიწერ-მოწერის დროს და მთელი საქმისწარმოება ამ ქვეყანაში, როდესაც მას ავტონომიური უფლება ქონდა, ქართულ ენაზე იყო**" (გაზ. "დროება", 1885, №49 : 1).

რედაქტორი "ცრუ მეცნიერებად" მოიხსენიებს ალ. ცაგარელის მსგავს მეცნიერებს და წერს: **"თითქმის დღითიდღე უკან და უკან იწევის ის სამზღვარი, რომელიც ამ ორ ენას ერთმანეთთან ჰყოფდა, თუმცა კი გონებაგადვილებული საზოგადოებისთვის ეს სამზღვარი თავის დღეში არ არსებულა.** მთელი სენაკის მაზრა ეხლა კარგად ლაპარაკობს ქართულს და ეს შეეხება არა მარტო თავდაზნაურობას, რომლისთვისაც ქართული ყოველთვის დედა-ენას შეადგენდა, არამედ გლეხობასაც" (იქვე).

გაზეთ "დროებაში" (შემდეგ გაზეთ "ივერიაში") **"მეგრელის"** ფსევდონიმით საპასუხო წერილებს ბეჭდავდა, აგრეთვე, თავადი **ნიკოლოზ დადიანი**. ის ეწინააღმდეგებოდა იმ მეცნიერებს, რომლებიც მეგრულს ცალკე ენად განიხილავდნენ. მან "დროების" 1885 წლის №53 ნომერში გამოაქვეყნა წერილი სახელწოდებით **"კიდევ მეგრული ენის თაობაზე"**, სადაც ხაზს უსვამს ქართული ენის ერთიანობას, ხოლო მეგრულს ამ ერთიანობის შემადგენელ ნაწილად თვლის: "მეგრული ენა რომ ქართული ენის ღვიძლი შვილია, ამაში შემოიტანს ეჭვს მხოლოდ ის, ვისაც მეგრული ისე გაეგება, როგორც ბ. რადეს ხევსურული. მეგრელები და ჭანელები ღვიძლი, ნამდვილი შვილნი არიან ქართველის ერისა. მაშასადამე, შეიძლება რომ შვილმა მამის ენა არ იცოდეს? რომელ ფილოსოფოსს მოუვიდა თავში მეგრულისა და ქართულის ერთმანეთისგან დაშორება? ჩვენ მეგრელები ნამდვილი შვილნი ვართ ქართველის

ერისა და ჩვენი დედა-ენა ქართულია. სამეგრელოს ცხოვრება, გონებრივი განვითარება ქართულს ენაზე და მის მწერლობაზე იყო დამყარებული და ეხლაც არის. მეგრულს ენას თავისი არც ანბანი აქვს და რასაკვირველია, არც ლიტერატურა. იმას არც სხვა ენის ანბანი მიუდგება გარდა ქართულისა...“ (გაზ. „დროება“, 1885, №53 : 1).

აქვე **ნიკო დადიანი** მსჯელობს გერმანული ენისა და დიალექტების მიმართებაზე, რითაც პარალელს ავლებს ქართულ ენობრივ ვითარებასთან: “ნემეცურ ენას თორმეტი თუ ცამეტი სხვადასხვა განყოფილება აქვს, შვაბელი და პრუსიელი ნემეცები რომ ერთმანეთს შეხვდებიან, თუ თავიანთ კილოზე დაიწყეს ლაპარაკი, ერთმანეთისას ვერას გაიგებენ. გერმანიის ერთ მხარეზე ლაპარაკობენ ერთნაირი ნემეცურის ენით, რომელნიც ჰქვიან პლატ-დოიჩ, მეორე მხარეზე ხმარობენ იმავე ნემეცურ ენას, რომელსაც ჰოხ-დოიჩს უწოდებენ. მათ შორის ისეთივე განსხვავებაა, როგორც ნამდვილ ქართულსა და მეგრულს შორის, მაგრამ ვინ იტყვის, რომ შვაბელები ნემეცები არ არიანო? ვინ იტყვის რომ ლესინგი, შილერი, გოეთე მთელის გერმანიისათვის საამაყო შვილნი არ იყვნენ? რომელი შვაბელი იტყვის ფაუსტის ენა ჩემი ღვიძლი დედა-ენა არ არისო?” (გაზ. „დროება“, 1885, №53 : 2).

მეგრულის, როგორც ქართული ენის დიალექტის, სამტკიცებლად ფრანგულის ვითარებასაც მოიხმობს: ნაკლები განსხვავება არ არის ფრანციზულ ენაშიაც, პროვანსილური ლაპარაკი შამპანის მცხოვრებს თითქმის არ ესმის, მაგრამ არავის აზრად არ მოუვა პროვანსული ისეთ ენად აღიაროს, რომლისთვისაც ნამდვილი ფრანცუზული უცხო, გარეშე იყოს. ეგეთსავე მოვლენას ვხედავთ სომხურ ენაში: ზოკური ენა არ ესმით ყარაბაღელებს, მაგრამ სალიტერატურო ენა ერთი და იგივეა“ (იქვე).

როგორც მე-19 საუკუნის 90-იანი წლების პრესაში გამართული დისკუსიებიდან ჩანს, ქართველი მეცნიერები, მწერლები მეგრულს დამოუკიდებელ ენად არ განიხილავდნენ და როცა კი ამის შესახებ დაიწყებოდა კამათი, ქართულის, როგორც ერთადერთი სალიტერატურო და უძველესი დამწერლობის მქონე საერთო სახელმწიფო ენის, უპირატესობას წარმოაჩენდნენ. ქართული ენა, მათი აზრით, ისეთივე მშობლიურია მეგრელისთვის, როგორც იმერელისთვის, კახელისთვის, გურულისთვის, ნებისმიერი კუთხის ქართველისთვის.

ქართული ენა რომ ერთიანი ქართველი ერის მეობის, ეროვნების განმსაზღვრელია, ამაზე ხაზგასმით მიანიშნებს ნ. დადიანი: **“მეგრელი, იმერელი, გურული, კახელი, ხევსური, ქობულეთელი თუ აჭარელი - ყველანი ერთსა და იმავე ქართველ ერს შეადგენენ, მათი შემაერთებელი კავშირი არათუ მარტო ქართული ენაა, არამედ მთელი ცნრამეტი საუკუნის ისტორია, ჩვეულებანი, ხასიათი და სხვა. მართალია, უკუღმართ დროთა ბრუნვას პოლიტიკურად ხანდახან ერთმანეთს დაუშორებიათ, მაგრამ ეს ამბავი ყოველ ქვეყანაში მომხდარა. საფრანგეთში, გერმანიაში და იტალიაში ენის ერთობა, ზნეობრივი კავშირი და ეროვნული დამოუკიდებლობა არასდროს არ მოსპობილა. ეხლა, ღვთის მადლით როცა ჩვენ ყველანი ფშავიც, ხევსურიც, მეგრელიც, კახელიც და ქობულეთელიც დიდებულის რუსეთის**

მფარველობის ქვეშ შევედით - ეხლა უფრო უნდა გაძლიერდეს ის გარძობა, რომ ჩვენ ყველანი ერთ ერს შევადგენთ, ერთი ენა გვაქვს, ერთი და იგივე ცხოვრების საგანი, ერთი და იგივე დანიშნულება. როგორც ნევსური, ისე მეგრელი ამაყობს საკუთარი წამებით საქართველოს ისტორიისა. დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, რუსთაველი, ანტონ ჭყონდიდელი წმინდა სახელებია, როგორც გურულისა, ისე მეგრელისათვის, კახელისათვის და სხვა“ (გაზ. „დროება“, 1885, №53 : 2).

წერილის ბოლოს **თავადი დადიანი** ბოდიშს უხდის მკითხველს, რომ ასეთ, თითქოს უბრალო, ყველასაგან კარგად შეგნებულ საკითხზე მოუხდა საუბარი, რადგან ახირებულმა მეცნიერმა “მზრუნველებმა“ არ მოისვენეს: “ვაი, საბრალო ის მეცნიერება, რომელსაც სურს დაუმტკიცოს მეგრელებს, რომ თქვენი ქართული ენა თქვენი ენა არ არისო“ (იქვე).

ვნებათაღელვა მაინც არ ცხრებოდა. გაზეთში ხშირად იბეჭდებოდა წერილები, რომლებშიც მეგრელებს დანარჩენი ქართველებისგან განსხვავებულ ეთნოსად იხსენიებდნენ. 1885 წლის №54 ნომერში გამოქვეყნდა წერილი, რომლის ავტორია ვინმე **“ფოთი“**. წერილის ავტორი ცრუს უწოდებს იმას, ვინც ახსენა, რომ მეგრული და ქართული ცალ-ცალკე ენაა და მათ ერთმანეთთან საერთო არა აქვთ და ამ მოსაზრებას არამეცნიერულს უწოდებს, რადგან “მეცნიერება სიცრუეს მეგობრულად ხელს ვერ გაუწვდის“: “მაგალითად უკეთუ სიცრუე მოისურვებს და წამოარწყევს: მეგრელთ და ქართველთ (თუნდ მოსკოველთ და ხარკოველთ, ან კიეველთ და ავსტრიის რუსანელთ - სულ ერთია) ერთმანეთისა არაფერი ესმით, მათ არავითარი კავშირი არა აქვთ-რა: იგინი სხვადასხვა ხალხიაო“ (გაზ. “დროება“, 1885, №54 : 1). წერილის ავტორს მოაქვს უამრავი მაგალითი იმის დასადასტურებლად, რომ მეგრელთ და ქართველთ ერთი და იგივე ენა აქვთ და ნათლად უხსნის, თუ როგორ წარმოდგება ის მცირედი სხვაობა, რომელიც შეიძლება შეგვხვდეს ამათუ იმ სიტყვებში. თუ ეს სიტყვებიც არ აღმოჩნდება საკმარისი იმ “ცრუ“ მეცნიერებისათვის, ავტორი მზადაა, მთელი განმარტებითი ლექსიკონი დაიხმაროს და შეადაროს ქართული სიტყვები მეგრულთან. ამით კი დაუმტკიცებს მათ: **“ა) უმეტეს ნაწილად მეგრული და ქართული სიტყვები ერთი და იგივენი არიან; ბ) ერთობ მცირეა რიცხვი იმ სიტყვებისა, რომელნიც ქართულში და მეგრულში პირველის შეხედვით არ ჰგანან ერთმანეთს; გ) არარაობის სამზღვრამდე შემცირებულია რიცხვი იმ გვარ სიტყვათა, რომლებიც ლინგვისტური ჩაკვირვების შედეგად ჯიუტად უარჰყოფენ თავიანთ ერთგვარობას“** (იქვე).

მეგრულის კვალიფიკაციის საკითხზე თავიანთ შეხედულებას აფიქსირებდნენ არა მარტო ინტელიგენციის წარმომადგენლები, საზოგადო მოღვაწეები, არამედ უბრალო ადამიანებიც, მოკლედ, ყველა, ვისაც გული შესტკიოდა სამსჯელო საკითხზე. მეგრელთა საერთო სურვილის გამომხატველია დროების №64 ნომერში განთავსებული სტატია სათაურით **“ნმა ერისა ნმა ღვთისა“**, რომლის ავტორია ერთი მეგრელთაგანი - **გ. ნ. ჩინჩალაია, ახალი სენაკელი**.

ამ წერილის ავტორი, კიდევ ერთხელ, თავისი არგუმენტებით ამტკიცებს ქართველთა ერთობას: “დაუჭინიათ ბატონო, ქართული ენა მეგრელებისათვის უცხო არისო! რაღა ამისთანა მიზეზების ძიება არის საჭირო; ნათქვამია, დაჟეჟილს გატეხილი სჯობიაო... რათია უცხო ქართული მეგრელებისათვის? ყოველს კარგ სწავლულს კარგად მოეხსენებათ, რომ მეგრელი ქართლოსიანთ ჩამომავლობისა არიან, ამას გვიმტკიცებს გარეგანი ცქვიტი მოძრაობა, გულის სიფიცხე, სახელები, გვარები და თვითონ ენაც. ყოველი მეგრელი, სკოლაშიდაც რო არ ისწავლოს, თითქმის ნახევარზე მეტს გაიგებს ქართულ ენას, აგრეთვე ქართულის მცოდნე გაიგებს მეგრულსა. აბა, რათია უცხო ქართული მეგრელებისათვის? თუმცა, განსხვავება კი აქვს, მართალია, ასე, რომ მეგრულს სიტყვას ზოგს თითო, ზოგს - ოროლი ასოები აკლდება და ზოგსაც ემატება, ეს არის ჩვენი სიჩქარე და ჩვენი ქართლოსიანობის დამამტკიცებელი საბუთები“ (გაზ. “დროება“, 1885, №64 : 1-2). მათ საპასუხოდ კი, ვინც გაუაზრებლად ასკვნის მეგრულის ცალკე ენად არსებობას, სთავაზობს რუსული ანბანით გამოხატულ მეგრულ დიალექტურ და ქართული სალიტერატურო ენის ფორმებს, რომ უფრო თვალნათლივ დაინახონ, მეგრული უცხო არ არის, ის იგივე ქართული ენაა: “აგრეთვე თითქმის ყოველს მეგრულს სიტყვას თავს-ბოლოს დაჰყვება ქართული სიტყვის დასაწყისი და გასათავებელი ასოები. მაგალითად, როგორც არის ქართული ჩემი, მეგრულად - ჩქიმი. ასე რომ, ჩამოათვალე რონ ქართული და მეგრული და შეადარონ ერთი მეორეს, მაშინ უფრო დარწმუნდებიან, რომ ქართული სრულებით უცხო არა ყოფილა მეგრელებისათვის, ანდაზად იტყვიან: **მეგრული იციო და არა ბატონო. ქართული ხომ იციო? ქართული კი კარგადო, მაშ, ქართული გადაასხვავარე და მეგრული იქნებო**“. თავად წერილის ავტორი კი გვარწმუნებს, “მეგრული არის შედმგარი გადასხვაფერებულის ქართულისაგან და ამისთანა გადასხვაფერების შესწორების საჭიროება რომ არ ესმოდეს ვისმეს დიდი გაუგებრობაა“ (იქვე).

“დროების“ ფურცლებზე გაჩაღებული მსჯელობა მეგრულის კვალიფიკაციის შესახებ არ ცხრებოდა, უფრო და უფრო აქტიურდებოდა. თითქმის ყოველ ნომერში იბეჭდებოდა ერთმანეთის საპასუხო წერილები.

სტეფანე ძიმისტარაშვილი იყო სამეგრელოს მკვიდრი. გარკვეული დროის განმავლობაში ახალ სენაკში სკოლის მასწავლებლად მუშაობდა და აქტიურად თანამშრომლობდა გაზ. “დროებასთან“. სტატიებს აქვეყნებდა “**კორტონას**“ ფსევდონიმით. ის წინა ნომრის საპასუხოდ წერს წერილს რედაქციისადმი: “დღემდის ჩვენ, ქართველებს სათაკილოდ მიგვაჩნია და ასე ვამბობდით: 2 და 2 რომ 4-ია, ამას რა დამტკიცება უნდაო“. თუმცა, №59 ნომერში დაბეჭდილმა სტატიამ აიძულა არა მარტო სიტყვები მოეტანა, არამედ მთელი წინადადებები, რომ დაემტკიცებინა მათი ერთობა: “მეგრელები კიდევ რომ ქართველები არ იყვნენ, როგორც ჰგონებიათ ზოგიერთთ, მაშინაც დიდი უსამართლოება, შეცდომა იქნებოდა, რომ მეგრელებისათვის ქართული ენა არ ესწავლებინათ. აიღეთ თუნდ მარტო ეკონომიური მხარე, შეხედეთ მას გონების თვალით და მიხვალთ იმ დასკვნამდის, რომ ქართული ენა, ვიმეორებ, ჩვენი სამშობლო ენაც რომ არ იყოს, ჩვენთვის, მეგრელებისთვის, შეადგენს სულიერს

და ხორციელს საზრდოს. მართლა თუ არა ქართული ენის, სხვა რომელი ენის საშუალებით ვიქონიოთ მეგრელებმა ალებ-მიცემა იმერეთში, გურიაში, რაჭაში, ქართლ-კახეთში და ლეჩხუმში. ჩვენში ყოველთვის წირვა-ლოცვა ქართულს ენაზე ყოფილა და არის, აგრეთვე სასოფლო სასამართლოებში საქმის წარმოება ქართულს ენაზედვეა. ამიტომ ჩვენ, მეგრელებს გვაწუხებს ეს გარემოება, რუსული ენის სწავლება, როგორც ჰფიქრობენ, მეგრულის ენის საშუალებით შეუძლებელია.

მეგრული სიტყვები რუსულის ასოებით არ დაიწერება და თუ დავსწერთ, აი რა გამოვა:

რუსული	რუსულად მეგრული	ნამდვილი მეგრული
Шапка	Куди	უიდ
Чума	Чири	ჭირი
Вода	Цқари	ჭყარი
Воронь	Корани	ორანი
Брат	Джима	ჟიმა
Ястреб	Кири	ჭირი (ქორი)
Катер	Джори	ჟორი
Уксус	Змари	ძმარი
Чабер	Кондари	ონდარი
Книга	Цигни	ჭიგნი

Куди, Чири, Цқари... არ არიან მეგრული სიტყვები. ასე რომ, თუ მეგრული სიტყვები რუსულის ასოებით დაიწერა, მეგრული ენა დაიკარგება და გამოცხვება რალაცა ახალი ენა, რომელსაც სხვა სახელი უნდა დავარქვათ (წერილი რედაქციისადმი“ (გაზ. “დროება“, 1885, №67 : 2).

ცალკეულ წერილებში მოყვანილი იყო ათასობით მაგალითი ამ ორი “ენის“ ერთობის დასამტკიცებლად, მაგრამ “ცრუ მეცნიერთა“ ნაწილი მაინც არ ჩერდებოდა. დროების №79 ნომერის “შინაურ ქრონიკაში“ კვლავ იბეჭდება, რომ უსახელო ავტორს შეუდგენია წერილი გავლენიანი პირისადმი და შიგ მოუყვანია ოცდაოთხი მეგრული სიტყვა, რომელიც საერთოდ არ ჰგავს ქართულს. თუმცა მას დავიწყნია, რომ **“ართუ ქართულსა და მეგრულს სიტყვებს შორის შეიძლება იყოს განსხვავება, არამედ თვით ქართულშივე მოიძებნება ბევრი იმისთანა სიტყვები, რომელნიც ერთსა და იმავე საგანს ნიშნავენ, თუმცა ერთმანეთს სრულებით არა ჰგვანან. მაგ. გოგრა და კვანი, ბუოლა და თუთა, კომში და ბია, დაცხვინკება და ცხვირის დაცემინება. ესე რომ ჩაყვეთ ერთ საათში მოვაგროვოთ ოცდაოთხზე მეტი სიტყვა და თუ უსახელო ავტორის “უსახელო“ ლოგიკით ვიხელმძღვანელებთ, ქართული ენა ორ სრულიად სხვადასხვა ენად უნდა გაიყოს“** (გაზ. “დროება“, 1885, №79 : 1).

განხილული მასალებიდან ჩანს, მეგრულის კვალიფიკაციის საკითხი მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულენოვან პრესაში საკმაოდ აქტუალური იყო. ზოგი ამბობდა, რომ მეგრული დამოუკიდებელი ენაა და არაფერი აქვს საერთო ქართულთან. სამეგრელოს მკვიდრები კონკრეტული არგუმენტებით

ეწინააღმდეგებოდნენ ამ მოსაზრებას და ამტკიცებდნენ, რომ მეგრული იგივე ქართულია, ოღონდ შეცვლილი სახით. გაზეთ “დროების“ მესვეურნი: გ. წერეთელი, ს. მესხი, კირილე ლორთქიფანიძე, ილია ჭავჭავაძე და ივანე მაჩაბელი სწორ პოზიციაზე იდგნენ და იცავდნენ ერთიანი საქართველოს იდეას, ისინი დაუფარავად გამოხატავდნენ თავიანთ აზრს და არ ებუებოდნენ ცენზურას.

ანალოგიური დისკუსია დღესაც მიმდინარეობს.

დამოწმებული ლიტერატურა

- თ. გვანცელაძე, 2006** - თ. გვანცელაძე, ენისა და დიალექტის საკითხი ქართველოლოგიაში, თბ., 2006.
- ესეც ვითომ მეცნიერება!, 1885** - გაზ. “დროება”, '63, 1885.
- კორტოხა, 1885** - კორტოხა წერილი რედაქციისადმი, გაზ. “დროება”, '67, 1885.
- მეგრელებისათვის ძალად “მზრუნველი“, 1885** - გაზ. “დროება”, '46, 1885.
- მეგრელი, 1885** - მეგრელი, კიდევ მეგრული ენის თაობაზე, წერილი რედაქციისადმი, გაზ. “დროება”, '53, 1885.
- ნოქალაქევი, 1885** - ნოქალაქევი, წერილი რედაქციისადმი, გაზ. “დროება”, '63, 1885.
- ნ. ტაბიძე, 1987** - ნ. ტაბიძე, ქართული ჟურნალისტიკის ისტორია, თბ., ტ. 5, 1987
- ფოთი, 1885** - ფოთი, შენიშვნა, გაზ. “დროება”, '54, 1885.
- ტ. ფუტყარაძე, 2005** - ტ. ფუტყარაძე, ქართველები, ქუთაისი, 2005.
- ქართული გაზეთების ანალიტიკური ბიბლიოგრაფია, ტ. 2, თბ., 1952.**
- შინაური ქრონიკა, 1885** - გაზ. “დროება”, '79, 1885.
- შინაური ქრონიკა, დაბა ხონიდან გვატყობინებენ, 1884, გაზ. “დროება”, '201, 1884.**
- შინაური ქრონიკა, 1885, გაზ. “დროება”, '196, 1885.**
- შინაური ქრონიკა, 1878, გაზ. “დროება”, '13, 1878.**
- ე. ნ. ჩინჩალაია, 1885** - ე. ნ. ჩინჩალაია, ხმა ერისა - ხმა ღვთისა, გაზ. “დროება”, '64, 1885.

MARIKA TEDORADZE**THE ISSUE OF MINGRELIAN ON THE PAPERS OF "DROEBA"**

In the first half of the 19th century Russia aimed to devastate Georgian identity as well as dividing Georgian territory into parts, that's why they attacked to linguistic wholeness of Georgians. Special attention was given to Samegrelo. The issue of Samegrelo became very active from 80s of 19th century. The aim of Tsarism officials were the following: 1. Alienation of people from Samegrelo to other Georgians; 2. Declaring Mingrelian dialect as a language; 3. Accordingly banishing Georgian literary language from the schools of Samegrelo and replacing it by Mingrelian dialect.

Appointed issues attracted a huge attention of 19th Georgian century press, especially the newspaper "Droebe", issuing in the years of 1866-1885.

The newspaper "droeba" gave the tribune to the active dispute about the qualification of Mingrelian dialect. Almost all the numbers published answer letters by numerous public men with nick names "Megreli", "Kortokha", "Foti" and many others. Georgian society, scientists and linguists, writers and ordinary citizens didn't consider Mingrelian as an independent and complete language, and any time the dispute was raised about this issues, they emphasized the priority of Georgian as a one and only language with old literary value. Georgian language in their opinion has the same degree of nativeness to Mingrelians as to people from Imereti, Kakheti, Guria, and any Georgian.

Society of that time was split into two, One side was insisting that Mingrelian is an independent language and has nothing to do with Georgian, second side were resisting this idea with concrete arguments and asserted that Mingrelian is a Georgian language, just it's a different version. Progressive part of the newspaper "Droebe" G. Tsereteli, S. Meskhi, Kirile Lortkipanidze, Ilia Tchavtchavadze and Ivane Machabeli held the right position and defended the idea of united Georgia, they openly expressed their ideas and resisted censorship. This dispute and linguistic split in two parts is still alive and polemics about the matter of Kartvelian linguistic units and their qualification still exists as unresolved problem.